

MICHEL KRIELAARS

Het troosteloze leven onder het Russische juk

Om me enigszins te kunnen voorstellen hoe ellendig het leven er in Oekraïne uit gaat zien als Rusland de oorlog wint, las ik *Moedermelk* van de Letse schrijfster Nora Ikstena. Die door Brenda Lelie mooi vertaalde roman is het tedere, subtiel vertelde verhaal van een Letse moeder en dochter, die afwisselend aan het woord komen. De een is geboren in 1944, de ander in 1969. Letland maakt dan nog deel uit van de Sovjet-Unie.

Die moeder is een jonge arts. Op een feestje is ze zwanger geraakt van een man die ze daarna nooit meer heeft gezien. Zodra haar kind is geboren, verdwijnt ze vijf dagen lang, waardoor ze haar dochter geen borstvoeding heeft kunnen geven. ‘Ik wilde niet dat ze de melk dronk van een moeder die niet wilde leven’, zal ze daar later over zeggen als ze haar afkeer van de Sovjet-Unie uit.

In 1944, haar geboortjaar, heeft Stalin het door de nazi’s bezette Letland bevrijd om het bij de Sovjet-Unie in te lijven. De nieuwe machthebbers beginnen meteen een terreuropertatie tegen de Letse elite, waarvan tienduizenden leden naar Siberië worden gedeporteerd. Een van hen is haar vader. Terwijl hij wordt gearresteerd, na zich te hebben verzet tegen soldaten die een paar sparren in het bos voor zijn huis aan het omzagen waren, houdt zijn vrouw zich schuil in een kast, met haar kindje in een koffer op schoot.

De propaganda kan je de meest idiote dreigingen op de mouw spelden

Begin jaren zeventig raakt de jonge arts in het ziekenhuis van Riga geobsedeerd door de baarmoeder, de bron van het leven dat ze zelf niet aankan. Ze werkt zo hard dat ze zich mag specialiseren in Leningrad. Maar niet nadat ze door de KGB is ondervraagd over haar naar Londen gevluchte oom en haar vader, die een ‘volksvijand’ is.

Eenmaal in de stad aan de Neva gaat het mis als ze het opneemt voor haar buurvrouw, die door haar dronken echtgenoot is mishandeld. Met een vleeshamer slaat ze die man in zijn gezicht. Maar omdat hij een oorlogsheld is, moet zij boeten. Ze wordt nu naar het platteland verbannen, waar ze in een vrouwenkliniek vooral abortussen uitvoert.

Op een lichte toon schildert Ikstena het troosteloze bestaan van een jonge vrouw in de grauwe Sovjet-Unie, die na haar terugkeer uit Leningrad meerdere keren een einde aan haar leven probeert te maken. Ze wil nu eenmaal niet in een wereld leven waar je voortdurend bang moet zijn voor verraad en arrestatie.

Haar puberdochter vult haar relaas aan waar ze zelf zwijgt. Het meisje staat positiever in het leven en is nieuwsgierig naar de Letse cultuur. Maar ook zij krijgt te maken met de dictatuur. Als ze zich aansluit bij een cultuurhistorische kring, waar ze verboden Letse poëzie leest, zich in religie verdiept en naar de Hermitage in Leningrad gaat, wordt ze door de KGB gedwongen een bekentenis af te leggen tegen de leider van die groep. Anders mag ze niet studeren. Ze walgt ervan dat door de waarheid te vertellen iemand anders is gestraft.

Tekenend voor de Sovjet-dictatuur is behalve dat verraad ook de angst van het meisje voor een atoomoorlog met Amerika na de dood van partijleider Brezjnev in 1982. Het is de sluipende macht van de Russische propaganda, die je de meest idiote dreigingen op de mouw kan spelden.

Met haar roman laat Ikstena indirect zien waarom ook in het huidige Oekraïne niemand onder het Russische juk wil leven. Vandaar dat ze er zo moedig vechten om Poetin te weerstaan.